

de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Plein 2
2511 CR Den Haag

Ministerie van Defensie

Datum 13 december 2019
Betreft Antwoorden op de vragen van het lid Popken (PVV) over het bericht dat het JSF-project opnieuw honderden miljoenen duurder uitvalt

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Hierbij bied ik u de antwoorden aan op de schriftelijke vragen van het lid Popken (PVV) over het bericht dat het JSF-project opnieuw honderden miljoenen duurder uitvalt. Deze vragen werden ingezonden op 22 november 2019.

Onze referentie

BS2019021990

Afschrift aan

de Voorzitter van de Eerste
Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 22
2513 AA Den Haag

DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

Drs. B. Visser

*Bij beantwoording datum,
onze referentie en betreft
vermelden.*

Antwoorden op de schriftelijke vragen van het lid Popken (PVV) over het bericht dat het JSF-project opnieuw honderden miljoenen duurder uitvalt (ingezonden 22 november 2019, kenmerk 2019Z23001)

1. Bent u bekend met het feit dat uw dramatisch wanbeleid wederom in de spotlights staat, ditmaal vanwege het bericht dat de vliegende Titanic opnieuw honderden miljoenen duurder uitvalt? 1)

Ik ben bekend met het artikel waar uw Kamer aan refereert.

2. Vindt u het geen ode aan de domheid dat geen vaste prijs is bedongen en valutarisico's niet zijn weggecontracteerd? Zo nee, waarom niet? Hoe verhoudt deze gang van zaken zich met de doelmatige besteding van overheidsgelden en de te berachten zorgvuldigheid conform het aanbestedingsrecht?

Het Amerikaanse F-35 *Joint Program Office* (JPO) onderhandelt namens alle partners in het F-35 programma met de industrie over de stuksprijzen. Deze stuksprijzen in dollars zijn in de afgelopen jaren voor alle partners gedaald en het is de algemene verwachting dat de stuksprijs van de toestellen in de komende jaren verder daalt en/of stabiliseert.

Zodra financiële verplichtingen worden aangegaan, sluit Defensie conform de Regeling Financieel Beheer van het Rijk (artikel 2.4) termijnvalutacontracten af om het valutarisico te beheersen. Om financiële mee- en tegenvallers in de wisselkoers op te vangen, heeft Defensie de zogeheten reservering 'reserve valutaschommelingen'. Wisselkoerstegenvallers worden vanuit deze reservering gedekt, wisselkoersmeevallers komen ten gunste van deze reservering. De reserve was niet voldoende om de totale geraamde valutategenvaller voor de planperiode van 15 jaar op de Defensiebegroting 2020 te compenseren en is volledig uitgeput. Het kabinet onderzoekt op welke manier de schokbestendigheid van de Defensiebegroting tegen valutaschommelingen verder kan worden vergroot.

3. Bewijzen de vele prijsstijgingen, tezamen met het blijven investeren in slecht buitenlands materiaal (onder andere de vliegende Titanic), dat het materiaalbeleid door en door verrot is en mogelijk beheerst wordt door perverse prikkels (zoals bijvoorbeeld vriendjespolitiek)? Zo nee, waarom niet?

Defensie investeert in personeel en in de materiële versterking van de krijgsmacht, zodat Defensie nog beter in staat is de grondwettelijke taken uit te voeren. In het door de minister-president ingediende Nationaal Plan is (Kamerstuk 28 676, nr. 308) aangegeven om door middel van investeringen de slagkracht van de krijgsmacht te versterken. De aanschaf van additionele F-35 jachtvliegtuigen is één van de geïdentificeerde prioriteiten. Bij investeringen staat Defensie altijd het best mogelijke materieel voor de beste prijs voor.

Zoals in de twintigste voortgangsrapportage project Verwerving F-35 (kenmerk 2019Z17395) gemeld, ontwikkelt de stuksprijs van de F-35 in dollars zich tot op heden gunstig. Als de raming voor de investeringen voor 37 F-35 jachtvliegtuigen (inclusief de risicoreservering) wordt afgezet tegen het beschikbare

investeringsbudget is er momenteel sprake van een positief saldo van € 115 miljoen.

4. Schaamt u zich niet dat Defensie blijft investeren in een verouderd bouw pakket dat bij het minste of geringste roest, terwijl de samenleving schreeuwt om grensbewaking en degelijk materiaal?

Nederland verwerft 37 plus 9 additionele vijfde generatie F-35 jachtvliegtuigen. De aanschaf van in totaal 46 F-35 vliegtuigen draagt bij aan de versterking van de Nederlandse krijgsmacht, zodat Defensie beter in staat is de grondwettelijke taken uit te voeren. In 2013 heeft Defensie de kosten-batenanalyses uit 2001 en 2008 geactualiseerd, waaruit bleek dat de F-35 nog steeds het beste product voor de beste prijs is. Dit is tevens door de Algemene Rekenkamer gevalideerd (Kamerstuk 33 763 nr. 1).

5. Bent u bereid het JSF-project in de burn pit te gooien en de investeringen terug te vorderen, desnoods door inzet van juridische middelen? Zo nee, waarom niet?

Nederland is sterk gecommitteerd aan het F-35 programma. Met het Nationaal Plan (Kamerstuk 28 676, nr. 308) heeft het kabinet de politieke intentie uitgesproken om structureel te investeren in een aantal prioritaire capaciteiten die aansluiten bij de capaciteitendoelstellingen van de NAVO. Met de capaciteiten van de Nederlandse F-35 vliegtuigen geven we invulling aan meerdere doelstellingen van de NAVO. De aanschaf van additionele F-35 jachtvliegtuigen is één van de geïdentificeerde prioriteiten.

6. Kunt u bovenstaande vragen apart beantwoorden, ook indien samenhang bestaat tussen de vragen? Zo nee, waarom niet?

Ja.

1) <https://www.ad.nl/binnenland/jsf-project-valt-opnieuw-honderden-miljoenen-duurder-uit~ab46c275/>